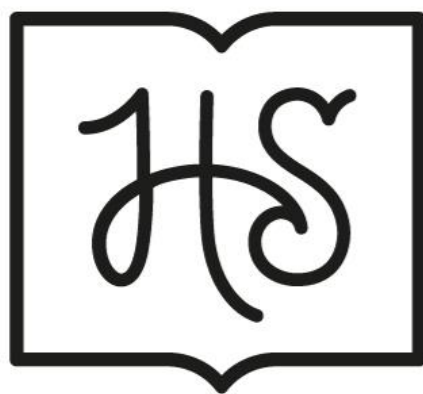

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2018

Ročník / Volume 4

Praha / Prague 2018

Historia scholastica

Č. / No. 2/2018

Roč. / Vol. 4

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

Doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Mgr. Magdaléna Šustová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Doc. PhDr. Martin Holý, Ph.D. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčková, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Výkonný redaktor / Executive Editor: Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatelé / Publishers:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, www.tul.cz

IČ 46747885

ISSN 2336-680X

Časopis **Historia scholastica** vychází 2x ročně. Toto číslo vyšlo 31. prosince 2018.

Časopis **Historia scholastica** je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's Periodical Directory, EBSCO a ERIH Plus.

Obsah

ÚVODNÍK	5
Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ a Markéta PÁNKOVÁ	
STUDIE:	8
Československá obec učitelská – aktér a „garant“ profesionalizace učitelstva Dana KASPEROVÁ	
Hudba a děti první republiky: nové koncepce hudební výchovy v Československu z etnomuzikologické perspektivy	18
Zita SKOŘEPOVÁ	
Osvetový zväz pre Slovensko a zjazdy osvetových pracovníkov na Slovensku v medzivojnovom období ČSR	31
Eduard LUKÁČ	
Význam periodika „Náš ľud – ľudovýchovný vestník pre Slovensko“ pre osvetovú činnosť na Slovensku (s dôrazom na nezamestnanosť)	46
Katarína MAYER	
Prínos Alojza Zbaviteľa k rozvoju osvetovej činnosti na Slovensku v medzivojnovom období	58
Vladimír FRK a Martina LENHARDTOVÁ	
„Cikánská škola“ v Užhorodu. Československý pokus o vzdelání Romů na Podkarpatské Rusi	65
Jana BARTOŠOVÁ	
Od porodní báby k porodní asistentce	75
Milena LENDEROVÁ	
Chlapecká výchovna v Hradci Králové – příklad sociálněpedagogické činnosti v meziválečném období	87
Pavla KORITENSKÁ	
VARIA:	95
Ondrej Pavlík (1916–1936) – zrod učiteľa a pedagóga Vladimír MICHALIČKA	

Pokusná diferencovaná škola měšťanská v Horní Čermné	101
Růžena VÁŇOVÁ	

REPORT:	109
Konference Nová škola v nové Evropě – rok 1918 a otázka reformy vzdělávání a výchovy v meziválečném období	
Magdaléna ŠUSTOVÁ	

Prínos Alojza Zbaviteľa k rozvoju osvetovej činnosti na Slovensku v medzivojnovom období¹

Vladimír FRK A Martina LENHARTOVÁ

ARTICLE INFO

Article history:

Received 30 October
2018

Accepted 12 November
2018

Available online 31
December 2018

Keywords:

Alojz Zbaviteľ,
biography, public
enlightment activities,
Czechoslovak Republic

V. Frk

Prešovská univerzita
v Prešove •
Fakulta humanitných
a prírodných vied
Katedra andragogiky •
17. novembra 1
081 16 Prešov •
Slovenská republika •
vladimir.frk@unipo.sk

M. Lenhardtová

Prešovská univerzita
v Prešove •
Fakulta humanitných
a prírodných vied
Katedra andragogiky •
17. novembra 1
081 16 Prešov •
Slovenská republika •
martina.lenhardtova@
unipo.sk

ABSTRACT

The Significance of Alojz Zbaviteľ to the Development of the Public Enlightenment Activities in Slovakia between Two World Wars

Alojz Zbaviteľ worked in 1919–1933 in Slovakia as a teacher and school inspector, but also in the field of public enlightenment activities. During this period, he founded the Sokol Unity, elaborated the theoretical foundations of the public enlightenment activities, encouraged the foundation of local education commissions, organized courses and congresses of public enlightenment workers, as well as the first nationwide monthly public enlightenment boarding school.

---

¹Tento príspevok vznikol za podpory grantovej agentúry VEGA v rámci grantovej úlohy č. 1/0303/17 „*Výchova a vzdelávanie dospelých na Slovensku v podmienkach existencie ČSR (1918–1938)*“.

Úvod

Vznik československého štátu vytvoril priestor na rozvoj slovenskej kultúry, vzdelanosti a osvety. Bolo potrebné budovať československú štátnosť, vzdelávať a vychovávať, osvetovo pôsobiť na obyvateľstvo, viesť ho k uvedomeniu si svojho demokratického občianstva. Osveta bola dôležitou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu obyvateľstva aj po skončení základnej školskej dochádzky. Hlavnou obsahovou náplňou osvety ostávala občianska výchova orientovaná na posilňovanie demokratických ideí. Osvetová činnosť mala svoj podiel na celkových kultúrnych premenách slovenskej spoločnosti. Z formálneho hľadiska prevládali počas celého medzivojnového obdobia tradičné spôsoby osvety, najmä kurzy s rôznou dĺžkou intenzity trvania, prednášky doplnené osvetovými filmami, aktivity zamerané na knižnice a čitateľov (Kázmerová et al., 2016, s. 7).

Vzdelanci, ktorí sa dobrovoľne venovali osvetovej práci, sa usilovali o zvýšenie všeobecnej kultúrnej úrovne obyvateľstva, bojovali proti predsudkom, poverám, rôznym spoločenským neudhom, alkoholizmu a nestriedmemu životu, učili vidiecky ľud novému spôsobu života, starostlivosti o zdravie a hygienu, novým metódam v poľnohospodárstve a pod., usilovali sa z nečítajúcej masy vidieckeho obyvateľstva urobiť čitateľov a prebudiť v nich záujem a lásku ku tlačnému slovu (Orosová, 2016, s. 11–12). Osvetové aktivity sa odlišovali podľa regiónov a sociálnej skladby obyvateľstva. Rozdiel bol medzi osvetou v mestách a na vidieku, medzi osvetou dospelých a mládeže, mužov a žien, robotníkov a roľníkov, na etnicky slovenskom a v národnostne zmiešanom území (Tamtiež, s. 20).

Osvetou sa v tomto období chápalo akékoľvek mimoškolské kultúrno-výchovné pôsobenie štátu, prevažne masového charakteru. Nad pedagogickú stránku prevažovali politické aspekty. Pojem osveta sa začal postupne nahrádzať termínom ľudovýchova, aby sa zjemnili autoritatívne tlaky, kedy sa príslušníci intelektuálnej elity snažili cieľavedome formovať široké vrstvy obyvateľstva, prevažne za pomoci šírenia akademických znalostí (Šerák, 2005, s. 58–59). Pojem ľudovýchova je v Pedagogickej encyklopédii Slovenska vysvetľovaný ako *„zámerné a cieľavedomé výchovné a vzdelávacie snaženia slovenskej inteligencie v podmienkach hospodárskeho, sociálneho a národnostného útlaku, zamerané na národné a politické uvedomenie ľudu a zlepšenie jeho hospodárskeho, sociálneho postavenia a zvýšenia vzdelanostnej úrovne“* (Pavlík, 1985, s. 521). Ak termín ľudovýchova interpretujeme vo význame „výchova ľudu“, potom pod ľudom musíme v tejto súvislosti chápať široké a málo vzdelané vrstvy, masu ľudí prevažne nižšej sociálnej pozície, väčšinou manuálne pracujúcu, ktorých vzdelanie je skôr len útržkovité (Šerák, 2005, s. 59).

V čase, keď po poštátnení a odnárodnení škôl chýbali slovenskí učitelia, prichádza z Čiech na Slovensko Alojz Zbaviteľ, slovakofil, ktorý kládol veľký dôraz na ľudovýchovu, mnoho o nej premýšľal, odborne sa v tejto problematike zdokonaľoval, neustále hľadal cesty a prostriedky, ako prispieť k prehĺbovaniu výchovného procesu dospelých ľudí (Plachý a Vojtek, 1969, s. 11).

Biografické údaje

Alojz Zbaviteľ sa narodil 18. 6. 1889 vo Frenštáte pod Radhoštem. V rokoch 1904–1908 študoval na Učiteľskom ústave v Příboře. Po ukončení štúdia v rokoch 1908–1912 začal pracovať ako učiteľ na ľudovej škole, následne v rokoch 1912–1914 na meštiackej škole vo Frenštáte pod Radhoštem, odtiaľ odišiel v roku 1914 na Učiteľský ústav do Příboru, kde najprv pôsobil ako cvičný učiteľ a v rokoch 1916–1917 už ako učiteľ tohto ústavu. V roku 1918 naberal ďalšie pedagogické skúsenosti na Učiteľskom ústave v Brne, v roku 1919–1923 na Učiteľskom ústave v Modre, 1923–1927 v Košiciach. Počas pobytu v Košiciach pracoval aktívne v župnom osvetovom zbore. V rokoch 1927–1933 bol inšpektorom v Spišskej Novej Vsi (Bakoš, 1996, s. 77). Ako školský inšpektor otvoril v roku 1928 v Spišskej Novej Vsi okresnú pedagogickú knižnicu a okresnú pedagogickú čítareň pre ďalšie vzdelávanie učiteľov (Plachý a Vojtek, 1969, s. 9). V roku 1933 bol, pre kritiku centralistickej politiky českej buržoázie voči Slovensku, preložený na Moravu, kde bol do roku 1945 profesorom na Učiteľskom ústave v Opave, neskôr riaditeľom vo Valašskom Meziříčí. V roku 1950 sa stal múzejníkom a mestským archivárom vo Frenštáte pod Radhoštem, kde vybudoval a otvoril mestské múzeum (Tamtiež, s. 9). V seniorskom veku založil vo Frenštáte pod Radhoštem mestský a okresný archív (Bakoš, 1996, s. 77). Okrem uvedených rol vykonával v svojom rodnom meste aj rolu kronikára. Za kroniku mesta Frenštát pod Radhoštem získal v roku 1968 diplom čestného uznania za úspešnú kronikársku činnosť (Plachý a Vojtek, 1969, s. 20).

Alojz Zbaviteľ je autorom viacerých príručiek pre osvetových pracovníkov, ktoré zohrávali kľúčovú rolu pri rozvoji osvetu na Slovensku: *Ludovýchovou k zaisteniu slobody* (1928), *Uvedenie do rečníctva* (1930), *Ludová výchova na vidieku* (1932), *Týždeň Štefánikových osláv – metodická príručka pre učiteľov národných škôl a poriadateľov Štefánikových osláv* (1933), *Rečnícke prejavy k rôznym príležitostiam* (1934), *Príspevek k lidové výchově* (1939). Publikoval mnohé štúdie a články v rozličných časopisoch o obsahu, metódach, cieľoch a formách osvetovej práce v podmienkach prvej Československej republiky (Pavlík, 1985, 618–619). Svoju literárnu i rečnícku činnosť si začal registrovať od roku 1919. Do svojich 80. narodenín napísal 1533 českých i slovenských článkov, ktoré boli publikované v 106 rôznych časopisoch (Plachý a Vojtek, 1969, s. 14). Zomrel 27. 2. 1977 v Ostrave, pochovaný je vo Frenštáte pod Radhoštem.

Na Slovensku pre Slovensko

Alojz Zbaviteľ pôsobil na Slovensku v rokoch 1919–1933. Jeho primárnym cieľom bolo poslovenštiť Slovákov. Poslovenštiť znamenalo odmaďarčiť, a to nielen jazykovo, ale predovšetkým povahovo, mentálne (Plachý a Vojtek, 1969, s. 15). Ľudovú výchovu vnímal ako „*duševnú a mravnú investíciu – sbieranie ideových hodnôt v prítomnosti pre silu budúcnosti*“ (Zbaviteľ, 1928, s. 15). Ďalej píše „*hovoriac o ľudovej výchove, kladieme dôraz na slovo výchova, aby sme naznačili, že neide len o vzdelanie rozumové, ale predovšetkým o prebudenie mravných síl v jedincoch, o povahové zdokonaľovanie, o stvorenie nového československého človeka, ktorý by vedome nadviazal na veľké národné a mravné ideály minulosti a pravdou, láskou a samostatnou prácou stál poctive vo službe čistej ľudskosti.*

Cieľom našim nesmie byť učenosť, ale skutočná kultúra – hlavne kultúra srdca. Nestačí učiť o živote a svete. Dôležitejšie je naučiť žiť a tešiť sa zo života. Dôležité je prebudenie uvedomenia, že každý z nás – i ten najmenší a zaznávaný – má svojim smýšľaním, cítením a jednaním určitý podiel na budovaní alebo rúcaní mravného bohatstva sveta“ (Tamtiež, s. 14).

Drobná osvetová práca medzi ľuďom, ľudová výchova sa stala jeho poslaním. Osvojil si heslo „Osvetou k slobode!“, ktoré vdýchol Slovensku T. G. Masaryk, neskôr jeho žiak V. Šrobár. „Masaryk ukázal, že hlavná podmienka úspechu ľudovýchovného pracovníka nie je v priaznivých pomeroch, v dobrom prostredí, v hojnosti časopisov, kníh, skioptikonov a v dostatočných finančných prostriedkoch, ale predovšetkým v duši a v povahe jednotlivca, ktorý sa venuje apoštolskej službe ľudu. Ľudovýchovný pracovník musí najprv sám seba vychovávať, musí sa učiť poznávať ľud a pre nevďačný úkol nositeľa Svetla vyzbrojiť sa spoľahlivými zbraňami povahovými“ (Zbaviteľ, 1930, s. 2). Z toho vyplýva potreba edukácie, najmä výchovy osvetových pracovníkov. Je potrebné „poznať čo najlepšie pomery a potreby, vzdelat’ a vychovať odborne osvetových pracovníkov, ktorí majú k ľudu dost’ úprimnej lásky“ (Zbaviteľ, 1925, s. 1).

Na prvé miesto kládol živé slovo (prednášku) a divadlo, potom čítanie z časopisov a kníh (Plachý a Vojtek, 1969, s. 11). Na Slovensko prišiel ako vyškolený rečník, avšak to ho neuspokojovalo, autodidaxiou sa neustále zdokonaľoval a čoskoro sa začal venovať edukácii rečníkov. Ku spôsobu rozvíjania majstrovstva slova napísal množstvo článkov, vydal samostatnú príručku pre osvetových a ľudovýchovných pracovníkov „Uvedenie do rečníctva“ a organizoval rečnícke kurzy. Aby pre svoje rečnícke kurzy podchytil čo možno najvyšší počet poslucháčov, zaradil jeden z týchto kurzov do košického rozhlasu, v ktorom zo všetkých košických pracovníkov vystupoval najčastejšie (Tamtiež, s. 6).

Príručka „Uvedenie do rečníctva“ obsahuje štyri kapitoly, pojednáva o význame a dôležitosti rečníctva vôbec a ponúka Zbaviteľove návody a výklady o správnom ekonomickom dýchaní, o výslovnosti, správnom myslení, duševnom sústredení, úlohách a cvičení pamäti, čítaní a dramatickom štýle, dôležitosti sebadôvery, o zbieraní, usporiadaní a spracovávaní materiálu, o správaní rečníka pri rečení i o jeho zovňajšku a dĺžke reči a pod. Obsahom prvej kapitoly je všeobecná príprava k rečníctvu, v druhej kapitole sa autor zaoberá prípravou pre každé jedno vystúpenie, predmetom tretej kapitoly je vlastný rečnícky výkon a štvrtá kapitola sa venuje činnosti po prednáške (Náš ľud, 1931, s. 17).

Vystupoval na rečníckych tribúnach všade tam, kde išlo o náročný či významný prejav. V rozhlasoch v Brne, Prahe, Košiciach a Ostrave mal celkom 161 prednášok.

Skúsenosti z drobnej osvetovej práce a praktické poznatky, ktoré získal pri jej organizovaní najmä na slovenskom vidieku, pretavil do príručky pre osvetových pracovníkov „Ľudovou výchovou k zaisteniu slobody“ (1928), v ktorej podčiarkuje elementárnu potrebu – poznať psychológiu ľudu, dušu poslucháča, keď nestačí byť len dobrým rečníkom. Na základe vlastných chýb si uvedomuje, že „k vydržiavaniu prednášok v jednotlivých obciach musíme pristúpiť až po podrobnom preštudovaní miestnych pomerov. Najprv diagnóza a len potom

therrapia!“ (Zbaviteľ, 1925, s. 1). V publikácii *„Ľudovou výchovou k zaisteniu slobody (1928)* sa zaoberá otázkou potreby ľudovej výchovy, jej prostriedkami, charakteristikou ľudovovýchovného pracovníka ako subjektu ľudovovýchovy, psychológiou ľudového poslucháča ako objektu ľudovovýchovy, organizáciou ľudovej výchovy. Príručka bola pre osvetových pracovníkov na Slovensku veľmi cennou a spoľahlivou radkyňou skoro v každej ľudovovýchovej otázke. Systematicky v nej rozpracoval teoretické základy ľudovovýchovy. Podľa neho *„úspech výchovnej práce vo službe ľudu podmieňuje: jasné uvedomenie cieľa a podstaty práce osvetovej, znalosť prostriedkov, uvedomelý, schopný pracovník, poznanie psychológie ľudového poslucháča a dobrá organizácia. Prostriedkami ľudovej výchovy sú potom: vlastný príklad ľudovovýchovného pracovníka a jeho apoštolovanie od duše k duši, živé slovo – preslovy pred šíkom telocvičných spolkov, prednášky, kurzy a ľudové školy rôznych typov, čítanie – časopis, kniha, čítareň, knižnica, dopisné učenie, divadlo – trvalé, ochotnícke a bábkové, hudba a spev, diapozitív a film, rozhlas, besiedky pre mládež, zábavy, vychádzky, exkurzie, výstavy, múzea, ochrana pamiatok, obecné kroniky, telocvik a šport“* (Zbaviteľ, 1925, s. 24). Na poli ľudovej výchovy na vidieku najčastejšie uplatňuje prednášku, divadlo a čítanie. V spomínanej publikácii dôkladne popisuje základné atribúty prednášky, dotýkajúc sa najmä obsahu, miesta, času a formy prednášky. Čo sa týka divadla, trvalé divadlo považuje za privilegium väčších miest, na vidieku sa rozvíja ochotnícke divadlo a pre mládež bábkové divadlo.

Na Slovensku sa staral o rozvoj slovenského ochotníckeho divadla v Modre. Prekladal Jiráskove hry do slovenčiny, nacvičoval ich s ochotníkmi a sám okrem toho aj hrával. Najviac však zdôrazňoval význam živého slova, zvlášť za svojho pôsobenia v Košiciach, kde sa stal tajomníkom Okresného osvetového sboru, predsedom župného osvetového zväzu a hlavným tajomníkom Slovenskej ligy. Pre študentov založil Holubyho seba vzdelávací krúžok pri učiteľskom ústave a Hviezdoslavov seba vzdelávací krúžok pri melioračnej škole. Vystupoval na poradách starostov obcí v samosprávnych kurzoch, na ktorých inštruoval starostov, ako je potrebné organizovať kultúrno-osvetovú činnosť v obciach. Za týmto účelom navštívil Barcu, Beňakovce, Moldavu, Buzinku, Poproč, Rudno, Čaňu, Hanisku, Ždaňu, Chrastné, Šacu, Michalovce, Silvaš, Nižný Čaj, Buzice, Kráľovce, Nižný Tejkeš, Krompachy, Siplak, Košické Hámre, Košickú Belú, Rákoš, Kokošov, Nové mesto pod Sal., Kalšu, Prešov, Bardejov, Nižnú Myšľu, Vyšný Olčvár, Zlatú Idu, Kysak, Kokošovce, Gelnicu, Zlatú Baňu a i. Ďalej organizoval kurzy pre ľudovovýchovných pracovníkov a knihovnícke kurzy. V roku 1929 usporiadal v Spišskej Novej Vsi kurz národohospodárskej výchovy. V roku 1930 vystupoval na slovenskom Zjazde ľudovovýchovných pracovníkov v Žiline a na pracovnom Zjazde ľudovovýchovných pracovníkov v Prešove a v roku 1931 na Kurze pre knihovníkov a ľudovovýchovných pracovníkov v Košiciach. V tom istom roku sa stal riaditeľom prvej celoštátnej ľudovovýchovej školy internátnej v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1928–1929 bol v tomto meste aj predsedom „jubilárneho“ výboru, ktorý spájal k ľudovovýchovej práci všetky politické organizácie a spolky. V roku 1931 ho Ministerstvo školstva a národnej osvetovej služby poverilo funkciou župného referenta štátnej osvetovej služby, kde do jeho pôsobnosti patrili obvody okresných osvetových zborov v Dobšinej, Jelšave, Liptovskom Mikuláši, Liptovskom

Hrádku, Kežmarku, Levoči, Poprade, Rožňave, Spišskej Novej Vsi, v Starej Ľubovni a Veľkej Revúcej (Plachý a Vojtek, 1969, s. 12–13).

Ľudová výchova je potrebná podľa Zbaviteľa v každom prostredí, „*najpotrebnejšia však tam, kde je možnosť vzdelávania najmenšia – na vidieku, v dedinách*“ (1932, s. 4). V roku 1932 vydáva ďalšiu významnú príručku pre osvetových pracovníkov „*Ľudová výchova na vidieku*“, obsahom ktorej je metodická príprava pre ľudovýchovné pôsobenie a prax.

K páľčivým problémom ľudovej výchovy sa pravidelne zmieňuje aj v príspevkoch v ľudovýchovnom mesačníku s názvom „*Náš ľud – ľudovýchovný vestník pre Slovensko*“, ktorý vychádzal v rokoch 1928/1929 – 1937/1938 napr.: *O potrebe výchovy kultúrnych pracovníkov, Utuženie pomeru medzi Okresnými osvetovými zbormi a miestnymi osvetovými komisiami, Ekonomizácia sil ľudovýchovného pracovníka, K sedemdesiatke Karola Kálala, Reklama k ľudovej výchove, Tlač a ľudovýchovný pracovník, K podmienkam zdaru ľudovýchovej práce, Služba na poli ľudovej výchovy službou národu a štátu, Do služieb ľudovýchovných najlepších ľudí!* a i.

Záver

Alojz Zbaviteľ patrí k priekopníkom ľudovýchovy na Slovensku. Zaslúžil sa o prehĺbenie československej vzájomnosti. Svoju pedagogickú činnosť spájal s kultúrnou, výchovnou a osvetovou prácou. Bol učiteľom a školským inšpektorom, kronikárom, múzejníkom, archivárom, tvorcom teoretických základov ľudovýchovy, zakladateľom sokolskej jednoty, zakladateľom miestnych osvetových komisií, organizátorom kurzov a zjazdov ľudovýchovných pracovníkov, rečníkom v košickom rozhlase, riaditeľom prvej celoštátnej mesačnej internátnej ľudovýchovej školy.

Zásluhou Alojza Zbaviteľa a ďalších zanietených českých ľudovýchovných pracovníkov pôsobiacich v Osvetovom zväze sa začala do slovenskej osvety vnášať sústavnosť, rozpracovali sa formy práce a metodika týchto foriem, hovorilo sa o činiteľoch a prostriedkoch výchovy, o názornosti, postupnosti a iných princípoch osvetovej práce (Pasiar a Paška, 1964, s. 230). Alojz Zbaviteľ videl v ľudovýchovnom pôsobení pokračovanie v oslobodzovaní národa – Oslobodzovanie rozumové i mravné (1932, s. 8).

Jeho snaha, obetavosť, zodpovednosť a celé pôsobenie na osvetovom poli sa zapísali do dejín slovenskej osvety. Napriek tomu, že musel v roku 1933 opustiť Slovensko, jeho práca sa ďalej rozvíjala do šírky i hĺbky a ešte počas jeho života na Slovensku vznikol výskumný ústav – Osvetové ústredie – a v roku 1957 sa zriadila katedra osvety na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave.

Literatúra a pramene

- BAKOŠ, Samuel, 1996. *Antológia dejín slovenskej osvety III*. Bratislava: NOC. ISBN 80-7121-102-8.
- KÁZMEROVÁ, Ľubica et al., 2016. *Premeny osvety a vybraných školských výchovno-vzdelávacích prostriedkov na Slovensku (1918–1939)*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV. ISBN 978-80-224-1536-1.
- Lidové noviny*, 1929. Brno: Vydavateľské družstvo Lidové strany v Brně, roč. 37, č. 206, s. 2.
- Náš ľud*, 1931. Praha: Štátne nakladateľstvo, č. 6, s. 17.
- OROSOVÁ, Martina, 2016. Osveta, súčasť výchovno-vzdelávacích prostriedkov na Slovensku. In: *Premeny osvety a vybraných školských výchovno-vzdelávacích prostriedkov na Slovensku (1918–1939)*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, s. 11–26. ISBN 978-80-224-1536-1.
- PASJAR, Štefan a PAŠKA, Pavel, 1964. *Osveta na Slovensku. Jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta.
- PAVLÍK, Ondrej, 1985. *Pedagogická encyklopédia Slovenska*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- PLACHÝ, Vladimír a VOJTEK, Eduard, 1969. *60 let práce na poli pedagogickém, vlastivědném a kulturně osvětovém: k osmdesátým narozeninám Aloise Zbavitele*. Frenštát p. R: MěstNV.
- ŠERÁK, Michal, 2005. *Zájmové vzdelávání dospělých*. Praha: MJF Praha. ISBN 80-86284-55-7.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1925. Osvetová práca. *Slovenský Východ*. Košice: vydavateľstvo Slovenský Východ, roč. 7, č. 224, s. 1–2.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1928. *Ľudovou výchovou k zaisteniu slobody: príručka pre osvetových pracovníkov*. Praha: Štátne nakladateľstvo.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1930. Masaryk a ľudová výchova na Slovensku. *Slovenský Východ*. Košice: vydavateľstvo Slovenský Východ, roč. 12, č. 55, s. 1–2.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1931. Utuženie pomeru medzi OOS a MOK. *Náš ľud*. Praha: Štátne nakladateľstvo, roč. 3, č. 7, s. 93–94.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1932. *Ľudová výchova na vidieku: príručka pre osvetových pracovníkov*. Prešov: Štehpovo kníhkupectvo a nakladateľstvo.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1933. *Týždeň Štefánikových osláv: Metodická príručka pre učiteľov národných škôl a poriadateľov Štefánikových osláv*. Žilina: Učiteľské nakladateľstvo O. Trávníček.
- ZBAVITEĽ, Alojz, 1957. Z mých styků s Aloisem Jiráskem. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, roč. 12, č. 3, s. 172–174.